

MARIA TEREZA DAVID
Lucian Blaga University of Sibiu, Romania
maria.david@ulbsibiu.ro
DOI:10.2478/clb-2024-0013

REPREZENTĂRI ALE HOTELULUI ÎN MUZEUL DIGITAL AL ROMANULUI ROMÂNESC*

Depictions of the Hotel in the Digital Museum of the Romanian Novel

Abstract: This article is part of a vast research project involving the analysis of some specialized places that provide different services in the interwar period. I tried to redefine Marc Auge's concept of non-places and to apply it in modernity (1920–1940). My aim is to discover the number of occurrences and recurrences, using the digital archive, and to offer a few examples from these novels, in order to expose the domains that are connected to the images of the hotel. In this particular case, I focused mainly on the depictions of the hotel in the novels published in 1936.

Keywords: hotel, quantitative analysis, novel, modernity, specialized places

* Pentru acest studiu am folosit edițiile în format pdf din arhiva *Muzeului Digital al Romanului Românesc*. Vezi Ștefan Baghiu et al., *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901–1932* (Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020), <https://revista-transilvania.ro/mdrr1901-1932/> și Baghiu et al., *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1933–1947* (Complexul Național Muzeal ASTRA, 2021), <https://revista-transilvania.ro/mdrr1933-1947/>. Toate citatele sunt preluate din aceste romane, urmând ca după fiecare citat să fie marcate în paranteze doar anul publicării și pagina.

Hotelul este un spațiu modern. În unele situații, acesta indică la nivel ficțional ce fel de călătorii făceau personajele, dar și gradul în care o anumită populație pleacă spre o zonă mai dezvoltată. În lucrarea mea, am pornit de la textul cercetătorului Dan Ringgaard, care abordează această temă prin introducerea noțiunii de „funcție specializată”¹. Volumul *Non-Place: Representing Placelessness in Literature, Media and Culture* (2015) aduce noi posibilități de înțelegere și de aplicare a conceptului de non-loc, oferindu-i-se un statut aparte de-a lungul timpului, care poate fi asociat cu evoluția locurilor publice din modernitate. Emma Short scria că dintre spațiile care ilustrează tema mobilității moderne, „hotelul se distinge ca unul dintre cele mai complexe, mai contradictorii și mai captivante”², fiind „un spațiu care în același timp exemplifică fluxul și haosul modernității în prima parte a secolului al XX-lea”³. Autoarea studiului *Mobility and the Hotel in Modern Literature: Passing Through* (2019) susține că noțiunea de mobilitate nu se rezumă la ideea de mișcare, fiind „implicată și în relații și practici care reflectă puterea”⁴. Totodată, făcând referire la mai multe studii, autoarea discută despre faptul că această mișcare de tranziție are legătură directă cu interacțiunea dintre corp și spații, accentul căzând asupra modului în care indivizii interacționează cu ceea ce spațiul hotelului le oferă. Short consideră că hotelul este și un spațiu hibrid, aflându-se undeva între categoria spațiului privat și cea a spațiului public. Mary Jo Bitner scria în articolul din 1992 că hotelul face parte din categoria serviciilor interpersonale⁵, de o „complexitate elaborată”, alături de restaurante, clinici medicale, spital, bancă, linie aeriană și școală. Autoarea explică cele trei dimensiuni care alcătuiesc ceea ce numește *servicescape*: „condițiile ambientale”, „configurația locului și funcționalitatea” și „semne, simboluri și artefacte”⁶.

Hotelul este totodată un loc de trecere, caracterizat de efemeritate, și o structură care oferă diferite servicii indivizilor. Urmărind modelul oferit de studiul menționat anterior, consider că și în cazul

1. Dan Ringgaard, „The newest place is a BMW X3 in Lagos: Contemporary notes on Marc Augé’s non-lieux”, în *Non-Place: Representing Placelessness in Literature, Media and Culture*, coord. M. Gebauer, H. T. Nielsen, J. T. Schlosser, B. Sørensen (Aalborg Universitetsforlag, 2015), 35, traducerea mea.

2. Emma Short, *Mobility and the Hotel in Modern Literature: Passing Through* (Palgrave Macmillan, 2019), 1.

3. Short, *Mobility*, 1, traducerea mea.

4. Short, *Mobility*, 2, traducerea mea.

5. Mary Jo Bitner, „Servicescapes: The Impact of Physical Surroundings on Customers and Employees”, *Journal of Marketing* 56, nr. 2 (1992): 59.

6. Bitner, „Servicescapes”, 65–67.

literaturii române, hotelul, analizat în contextul unor deplasări ficționale pe teritoriul național sau în străinătate, este un element relevant pentru ilustrarea unui anumit tip de gândire, precum și a unei imagini a societății și a culturii românești din prima jumătate a secolului al XX-lea. Cuvântul are peste 4000 de menționări în peste 400 de romane din arhivă. Într-un studiu despre rolul hotelului în literatura modernă⁷, Anna Despotopoulou, Athanasios Dimakis și Chryssa Marinou citează din textul lui Henry James, *The American Scene*, care descria mentalitatea americană prin nevoia de mișcare continuă, hotelul fiind elementul care oferea acest privilegiu. Un alt exemplu este cartea lui Arnold Bennett, *The Grand Babylon Hotel* (1902), construit „pe contradicția dintre cosmopolitism și naționalism”⁸, aspect care devine vizibil și în spațiul românesc, mai ales după 1920. Trebuie să precizez faptul că o explorare a tuturor modurilor în care hotelul este prezent în romanul românesc ar necesita mult mai mult spațiu și că acest studiu reprezintă o încercare de a cuprinde în linii mari câteva reprezentări. Mă voi concentra asupra primelor apariții ale acestui loc și ulterior voi discuta prezența hotelului în romanele publicate în 1936, pentru că în producția romanescă din acest an termenul apare de cele mai multe ori. Emma Short explică în studiul introductiv funcționalitatea acestui spațiu prin raportarea la mai multe aspecte:

În primul rând, este un spațiu care este adus la viață și materializat de mișcarea oamenilor dintr-un loc în altul și este de obicei (cu toate că nu întotdeauna), un punct dintr-o călătorie sau o destinație în sine. Mobilitatea este, de asemenea, în orice caz, inerentă în hotel la nivel arhitectural. Spațiile din interiorul hotelului sunt dictate și aranjate în conformitate cu deplasările oaspeților săi și ale angajaților care îi servesc. În consecință, acest spațiu este atât produs, cât și constituit permanent prin mobilitățile corporale⁹.

La nivel literar se poate sesiza o creștere a prezenței industriei hoteliere în romanul de după 1920. Emma Short descrie, în cazul Marii Britanii, legătura directă dintre evoluția industriei hoteliere și cea a transporturilor, aspect care se poate observa și în spațiul românesc. În cazul romanului românesc, observ că nu a apărut până la acest moment un studiu care să problematizeze rolul hotelurilor la nivel

7. Anna Despotopoulou, Athanasios Dimakis și Chryssa Marinou, „Hotels in Literature”, în *The Palgrave Encyclopedia of Urban Literary Studies*, coord. Jeremy Tambling (Palgrave Macmillan, 2018), 1–11.

8. Despotopoulou, Dimakis, Marinou, „Hotels in Literature”, 3.

9. Short, *Mobility*, 6, traducerea mea.

ficțional. În lipsa unei analize care să propună și o lectură comparativă, în această lucrare voi urmări să arăt cum se articulează acest complex spațiu al serviciilor în romanele unor scriitori canonici, dar și necanonici, importanță fiind de asemenea deschiderea studiilor literare spre investigarea „marelui necitit”¹⁰.

Spațiul hotelului este un element care încadrează diferite experiențe în romanele publicate în perioada interbelică. Se poate afirma că acest non-loc își creează de-a lungul timpului un specific propriu. Exemplele sunt numeroase, iar scopul reprezentării variază, hotelul fiind atât un loc al plăcerilor și al divertismentului, al petrecerilor luxoase și al mondenităților, dar și un loc în care se întâmplă evenimente tragice. Observ, de asemenea, că atât în istoriile literare, cât și în *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989*, există numeroase referiri la aspecte ale urbanizării prezente în romane.

În cadrul acestui experiment cantitativ, compar totodată prezența hotelului în romanele din 1920, când, conform analizei lui Andrei Terian¹¹, numărul acestor opere publicate crește de la 5 la 28, cu prezența aceluiași loc în romanele publicate în anul 1933, considerat de către Cornea „anul de aur al romanului românesc”¹², în care apar 78 de titluri și cu menționările din operele publicate în 1936, când apar 99 de titluri. Concluziile sunt următoarele: 16 din cele 22 de romane apărute în 1920 (opere digitizate în MDRR) conțin cel puțin o menționare a hotelului (aproximativ 70%), cele din 1933 conțin peste 300, iar în cele din 1936, „hotelul” cu toate formele sale are aproape 600 de ocurențe și apare în peste 50 de romane.

În graficul de mai jos, am ilustrat distribuția cuvântului „hotel”, cu toate formele sale¹³, în romanele publicate în intervalul 1920–1940.

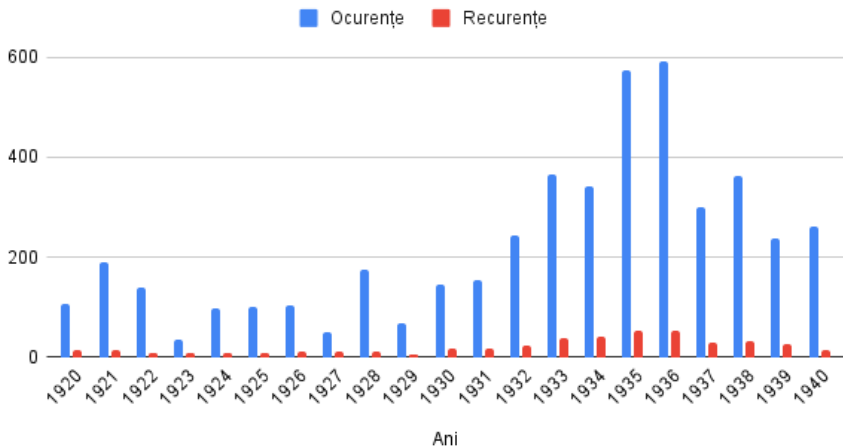
10. În studiile sale, Franco Moretti folosește această noțiune pentru a se referi la operele literare care „nu supraviețuiesc” ca specie, căzând în uitare. Cercetătorul a preluat sintagma de la Margaret Cohen, care a folosit-o în *The Sentimental Education of the Novel* (1999). Vezi Franco Moretti, „The Slaughterhouse of Literature”, *Modern Language Quarterly* 61, nr. 1 (2000): 207–27.

11. Andrei Terian, „Big Numbers: A Quantitative Analysis of the Development of the Novel in Romania”, *Transylvanian Review* 28, Supplement nr. 1 (2019): 62.

12. Paul Cornea, „Anul de aur al romanului românesc interbelic,” în *Aproapele și departele* (Cartea Românească, 1990), 375–384, citat în Terian, „Big Numbers”, 63.

13. Hotel, hotelului, hoteluri, hotelurile, hotelurilor, hotele.

Hotelul în romanele românești (1920-1940)

Graficul 1. Ocurențele și recurențele hotelului în romanele publicate în intervalul 1920-1940

Voi oferi câteva exemple, având în vedere importanța/ funcția pe care o are acest loc la nivelul narațiunii și al conținutului și voi prezenta câteva romane în care hotelul este asociat cu diferite stiluri de viață, cu anumite stereotipuri sau cu un mod particular de a vedea lumea înconjurătoare.

În cartea lui Alexandru Vițianu, *lubire pentru iubire* (1920), este prezentată o scenă în care personajele se află la mare și are loc un eveniment tragic, sinuciderea unei femei în camera unui hotel. Protagonistul este cazat la „Hotel Regal”. În romanul *Strigoii* (1920) de N. Porsenna, un personaj asistă la moartea unei femei care înghițișe mercur:

În sfârșit, am ajuns. Am luat o trăsură și am colindat într-o goană nebună toate hotelurile. Am găsit-o la un hotel, într-o odaie de la etajul al III-lea, întinsă pe un pat, gâfâind în mâinile unui doctor, care-i dădea primele ajutoare. Jertfa se făptuise. Cu două ceasuri mai-nainte înghițișe clorură de mercur, și la toate stăruințele doctorului, chemat de vecinii care alergase la țipetele ei, ea răspunsese că vrea să moară (32).

Literatura română din perioada interbelică este o dovadă a faptului că spațiul autohton a fost racordat la civilizația europeană. Toate

structurile descrise arată că literatura română nu a evoluat raportându-se doar la elemente autohtone, ci a fost mereu influențată de modelele occidentale. Străinătatea rămâne în continuare o preocupare pentru autori. În *Prințesa Dactilo* (1933), apar câteva orașe din străinătate, cum ar fi Viena, Paris, New York. Romanul este o vastă pânză pe care sunt țesute non-locuri: stații de metrou, un bistro parizian, un chioșc etc. Hotelul este un loc privilegiat, descris în timpul celor mai diverse călătorii ale protagonistei, un exemplu fiind faptul că „La Princesse Dactylo” dădea la Paris recepții „în cochetul ei Hôtel de la Auteuil” (84). După cum am arătat, locurile din străinătate exercită o puternică fascinație pentru personaje. În romanul „Viața se reface” sau „Așa a fost să fie” (s.a.) al Clementinei Delasocola apar stațiunea Kerkira și „Bella-Veneția», două palate vechi transformate într-un hotel, aproape modern” (86).

Câteva repere din străinătate mai apar la Viena, precum „hotel discret din Mariahilf” (în romanul *Stingher*), la Neapole, la Paris, aici putând fi menționat Hotel Statler, „depe bulevardul Montmartre” (în romanul *Ada*) etc. Felix Aderca, în romanul *Țapul* (1921), creează o imagine din afara teritoriului național: „într-o odăiță de hotel din primul oraș de peste graniță, am pus temeliiile unei scurte fericiri, și a unei dezonorări mai mult politice” (16). Hotelul este un loc privilegiat în romanul *Două dureri* (1921), unde Parisul este descris prin raportare la foarte multe locuri de consum. Apar în text Hotel d'Arcourt, Hotel Dronot etc. În romanul din 1924 al lui V. Eftimiu, *Elfiona*, se vorbește despre un alt loc de cazare celebru: „Am auzit că la Stockolm, e cel mai frumos hotel din Europa. Oh! Ador confortul și căinii mari, puternici, cari se sbat în lanț, vor să fugă și să te târască după ei. E o senzație delicioasă” (155). Multe menționări ale hotelului apar și în romanul *Tragedia* (1924) al aceluiași autor.

Hotelul are multe menționări în romanele a căror acțiune are loc în străinătate. De exemplu, în *America îndrăgostită* (1920) de Vasile Pop, apare Hotelul Ohio, considerat „cel mai bun”. Spațiul american fascinează și personajele din *Cuceritorul de inimi* (1921). Arhiva digitală cuprinde reprezentări diverse ale acestor locuri din afara spațiului autohton. În *Băiatul mamei* (1920) de Smara, personajele călătoresc la Neapole:

Până la Neapole, vrând parcă, peste mintea ei obosită, să nu-și mai grămădească nimic. Merse cu ochii închiși, ajungând trase la un hotel pe parc i-1 recomandase patronul Campidogliului din Roma. Obosită, cum ajunsese acolo, își așeză lucrurile și dintr-un jeț de la fereastră privii lung la golful ce se întindea în fața orașului, ca o cuvertură largă de atlas

albastru. Din văzduh, între cer și mare, parcă se lăsase și plutea un zăbranic străveziu, în care toată cetatea părea înfășurată (130).

În cele ce urmează, voi muta accentul înspre reprezentările hotelurilor de pe teritoriul național. Se cunoaște deja faptul că Bucureștiul este orașul privit cu admirație de foarte multe personaje. Identificarea și descrierea funcțiilor pe care le au anumite locuri în conturarea rețelilor de *servicescapes* ar necesita un spațiu foarte vast, de aceea mă voi limita momentan la câteva exemple. Celebra cafenea Capșa apare într-un text, de data aceasta accentul căzând asupra localului cu multe camere care se închiriază, și anume Hotel Capșa. N. Porsenna în romanul *Spre fericire* (1921) prezintă detaliile din timpul unei călătorii cu trăsura: „Trăsura a pornit îndată, după ce am aruncat birjarului adresa renumitului Casino Montmartre din str. Sf. Ionică, acea casă scundă și artistică, luminată de patru globuri electrice în formă de cap de satyr, și pe locul căreia patru ani mai târziu s-a clădit marele hotel care-i poartă numele” (40). Se călătorește la Constanța, unde în prim-plan se află Hotelul Carol, iar acțiunea se petrece în 1906. Descrierea odăilor reprezintă aici un interes deosebit. Pentru a analiza imaginea hotelului din provincie ar fi de asemenea necesară constituirea unui capitol separat. În unele cazuri acesta este un spațiu idilic, alături este asociat cu noțiunea de promiscuitate, cum se întâmplă în romanul lui V. Demetrius, *Domnul deputat...*(1921): „se întâmplase să-l vadă chiar ginere-său eșind dintr-un hotel de a doua mână, la braț cu o fetișcană mândră de tovarășul ei decorat și aruncând ochiade pescuitoare” (241).

Bucureștiul rămâne un oraș valorificat în romanele din această perioadă. În romanul lui Adrian Hurmuz, *Un strigăt în noapte* (1933), apare imaginea unui hotel „menit să rivalizeze cu palasurile din străinătate” (24). Naratorul vorbește despre un bal care urma să se desfășoare într-un loc luxos din București: „«Floarea orientului» din Calea Victoriei, era de o strălucire puțin obișnuită și se aflau aici, în marea sală tot ce avea Capitala mai distins, mai elegant și mai bogat” (24). În această operă, hotelul reprezintă și locul ales de cei care sunt implicați în adulter: „un oltean frumos, cu mustăcioara neagră, luă de la brațul mistificatorului savant pe tânăra profesoară, soția lui larba Păștescuțași, o duse la hotel și o făcu fericită de zece ori într-o jumătate de zi, în timp ce ilustrul său soț era pansat la spitalul Coltea” (118). În romanul *Serviciul secret* (1933) de Clud, hotelul apare în cadrul multor anchete și urmăriri (peste 60 de menționări). Se vorbește despre hotelul din Orhei, unde sunt uciși doi agenți, apoi pe parcursul acțiunii apar: Hotel Savoia, Hotel Blinder, Hotel Moldavia etc.

Urmează romanele care conțin menționări mai puține. În opera lui Alice Gabrielescu, *Marșul femeilor* (1933), termenul apare de două ori într-o conversație în care personajul Radu mărturisește că a părăsit serviciul militar pentru a avea o viață obișnuită. În *Patul lui Procust* (1933), roman care expune lumea cosmopolită, hotelul din stațiunea Techirghiol-Movilă este locul în care se desfășoară câteva scene tensionate: conflictul dintre Fred și doamna T. și provocarea la duel lansată de Ladima către acesta. În romanul lui C. Stere, *În preajma revoluției*, vol. IV (1933), un personaj se confruntă cu absența hotelurilor, despre care îl informează un siberian, acțiunea desfășurându-se în mai multe spații din Basarabia, Rusia și România. Hotelul din romanul *Apostol* (1833) de Cezar Petrescu este privit doar ca un loc de trecere și nu se insistă asupra imaginii sale. În romanele care descriu spații din provincie, hotelul este fie un loc necesar în cadrul deplasărilor, fie un reper al senzaționalului. Într-una dintre amintirile Adinei din *Oraș patriarhal* (1933), hotelul, alături de străzile zgomotoase ale orașelor din străinătate, este un simbol al bucuriei de odinioară, al momentelor petrecute într-un oraș imens. Pentru a accentua ruptura de lumea cosmopolită și de „darurile” fericite ale străinătății, în roman se mai precizează faptul că o prietenă îi trimite o scrisoare „de pe un hol de hotel elvețian” (vol. II, 226).

Această construcție modernă apare și în *Camere mobilate* (1933) de Damian Stănoiu (sub 10 menționări), unde încadrează experiențele unui tânăr: „îi plac femeile dar nu se expune pentru ele. De hotel, are groază; la ele acasă nu se duce de teama unui scandal, iar în camera lui nu le primește din respect pentru proprietăreasă” (87). Un personaj din romanul lui Dinu Cluceru, *În grea cumpănă!* (1933), mărturisește cunoașterea Bucureștiului ca pe orașul său natal, fiind familiarizat cu locuri precum Hotel Metropol, Grand Hotel, Hotel Elisabeta. Acesta oferă o informație relevantă pentru categoria străinilor: „am tras la hotel Regal—unul din cele trei hoteluri rezervate streinilor în trecere” (123). Este de asemenea un roman în care personajul are o preferință pentru „bodegi”. Termenul apare de puține ori în *Cartea nunții* (1933), în momentul cununiei, apoi pe durata perioadei pe care cei doi tineri o petrec împreună: „În jurul Verei ar fi voit o gardă strălucitoare de doisprezece arhangheli și deasupra o ploaie de artificii planetare, căzând lent, languros, ca ninsoarea de afară, nu însă aci în mijlocul atâtor fețe sbârcite, ci undeva pe plaja mării, sau într-un pat de mic hotel de provincie, ca o binecuvântare înainte de întâia atingere corporală” (283). Odaia de hotel este un spațiu semnificativ pentru cuplul proaspăt căsătorit. La începutul romanului *Adela* (1933) este descrisă stațiunea montană în care ajunge personajul: „Doamnele, ostentativ fără

treabă, umblă în rochii de casă și fără pălării... Domnii, cu jambiere și șepci impermeabile, trec la poștă peste drum de hotel, înarmați cu alpenstockuri, strănse energic în pumn la nivelul bărbiilor înțepenite și importante” (7).

În romanul lui Zaharia G. Buruiană, *Fecioarele orizontale* (1933), hotelul este asociat cu promiscuitatea tinerelor: Zamfirescu Adrian este văzut în vacanțe, în camere de hotel, de o tânără. Personajul Alfred din *Calea Văcărești* (1933), în care hotelul este menționat de puține ori, sare în apărarea unei tinere: „De astădată se încăerasese pentru o fată—casiera magazinului de mezeluri Horn. Un client, matur, bărbat cu bărbuță și cu inele groase în degete la fel, care domnea, acasă, peste cinci plozi,—o aștepta regulat afară și-o ruga să-1 însoțească la hotel” (vol. I, 50). După cum se poate observa, locurile cu funcții specializate, inclusiv anumite tipuri de magazine, predomină în romanele analizate. În romanul Martei Rădulescu, *Sunt studentă!* (1933), există aceeași asociere, cu un comportament neadecvat al tinerei. Uneori se fac comparații între posibilitățile financiare și locurile cu specific de tip *servicescape*. În *Europolis* (1933) de Jean Bart, hotelul indică o discrepanță financiară: „Când au plecat din casa lui Starnati, s-au dus la hotel. Viața era prea scumpă. După câteva zile, Americanul și fata, s-au mutat într-o căsuță, la mahala. Puținii bani aduși din America se topeau văzând cu ochii; cu inima strânsă a schimbat bătrânul și ultimii dolari” (270). Hotelul are legătură și cu tema călătoriei și a inițierii tinerilor în marea aventură a vieții. În romanul lui Ion Călugăru, *Don Juan Cocoșatul* (1933), Beatrice „scapă” de traiul de la pension și începe să călătorească: „Viața ei se scurgea între hotel, tren, restaurant și—cabaret” (162).

Hotelul este un loc la care personajele se raportează prin delimitarea a două categorii sociale: burghezia, care petrecea în hoteluri luxoase și populația care își permitea să rămână în locuri modeste. La un moment dat, Nory Baldovin, personajul din *Rădăcini* (1938) al Hortensiei Papadat-Bengescu, se gândește la opoziția dintre un domiciliu stabil și locuri de trecere:

pasul spre casă... Casă!... Un ecou obsedant!... Noutate încă proaspătă... Casă... Acasă! Nu despre o cameră dintr-o Pensiuine, nici despre camera de otel cu luna, ci despre un cămin adevărat. După ce o viață—Nory împlinise 34 ani—după ce o viață propovăduise avantajile traiului „sur la branche”. Cum te bate vântul!... După cum se-ndoaie cracai... Îți iei geamantanul și pleci!—fusesse profesia ei de credință. Oamenii legați de un cămin, legați mai ales prin necazuri, o invidiau; alții n’o pricepeau: nimeni însă n’o plângea căci Nory nu da nimănui impresia, că i-ar lipsi

ceva din lipsa unui cămin:—Când și pe cine vreau eu să văd! Nu să mă piseze într-una familia!” (vol. I, 29).

Se mai menționează apoi că personajul feminin a locuit o vreme la hotel Metropol (34).

În volumul al doilea, în momentul plecării surorii ei, hotelul apare ca o alternativă pentru Nory, după discuțiile legate de vânzarea unei proprietăți: „Doamna Dia Baldwin plecase, ea însăși va pleca, se va muta la otel, acolo unde locuise înainte” (215). Când Nory părăsește locuința și se urcă într-o birjă, se precizează că „[d]ase birjarului adresa unui otel” (217). După ce o vizitează pe Elena Drăgănescu, în drum spre gară, Nory de gândește din nou la relocare: „Traiul la otel îi părea nesuferit; va cerca pe Isvor să vadă ce mai e pe acasă. Deși lipsise numai o zi și aceea nereușită, totuși mai uitase necazurile...” (262), în cele din urmă alegând să stea la hotel. Starea de nemulțumire este deseori asociată în roman cu camera de hotel. Nory își îndeplinește sarcinile de serviciu la hotel, studiază un dosar, își scrie textul unei conferințe, dar asociază constant locul în care se află cu un element inferior: „în fața ușii de comunicație cu o cameră vecină, ușă condamnată firește, ușă din acelea care mai mult încă dă vieții de otel impresia de promiscuitate, declamă pledoaria sau rezumă conferința și viceversa” (277–78). Un alt moment important din firul narativ este reacția personajului la vestea că sora ei se va ocupa de administrarea vilei din străinătate, a Vilei Beau-Site: „Acum afla că Dia vrea să conducă un otel, să fie patroană—căci acolo unde era Dia nu putea fi decât stăpână” (300).

Hotelul în romanele din 1936

Împreună cu toate formele sale, termenul „hotel” are 591 de ocurențe în romanele din 1936. Conform datelor interpretate și expuse în articolul lui Terian¹⁴, cele mai multe romane autohtone sunt publicate în acest an. Având aproape 100 de opere literare ca eșantion, observăm că, bineînțeles, și numărul ocurențelor unor termeni care denumesc non-locuri crește semnificativ. Fiind un simbol al modernizării, este normal ca acesta să fie prezent în producția literară autohtonă într-o perioadă atât de prosperă precum cea interbelică. Evoluția economică și socială atinge apogeul, iar reprezentanții burgheziei călătoresc din ce în ce mai mult. Într-un studiu despre spațiul hotelier prezent în literatura germană și în cea austriacă, Bettina Matthias oferă și o scurtă istorie a ospitalității europene în acest domeniu. În capitolul „The Hotel

14. Vezi Terian, „Big Numbers”, 55–71.

and Hotel Culture in Modernism—Some Critical Thoughts”, autoarea prezintă teoriile unor personalități precum Georg Simmel, Thorstein Veblen și Siegfried Kracauer:

Teoriile lor combinate despre impactul pe care îl au banii și bogăția asupra structurilor sociale și asupra codurilor comportamentale vor oferi contextul conceptual pentru înțelegerea hotelului ca reprezentant de primă clasă a spațiului modern locuit, ca metaforă și de asemenea, ca bază pentru creșterea și dezvoltarea vieții moderne și a spiritului epocii¹⁵.

Pentru a putea discuta despre dimensiunile complexe ale hotelului în literatură este necesar să continuăm analiza cu precizările referitoare la prezența hotelului în anul 1936. În romanul *Căpitanul Cordea. Roman din viața militară* (1936), al lui M. Câmpeanu, hotelul este menționat în carul unei discuții unde se pune problema găsirii unui spațiu care să aibă și alte facilități: „Dar d-ta, la ce hotel tragi?... Acolo nu e cafeaua și restaurant?” (35). Alte elemente menționate sunt hotel Pantazi și hotel Slănic.

În cartea *Arianei Del-Vet, Două lumi* (1936), este evidențiat contactul cu străinătatea, iar elementele de interes spre care își îndreaptă privirea naratorul sunt Hotel Londra și Hotel de Paris. Relevantă pentru studiul de față este și descrierea orașului Balta, capitala unui district:

un orașel provincial, ca toate orașelele din sudul Rusiei: o stradă lungă, principală; o piață veche cu arcade greoaie, joase; o catedrală albă, cu console învechite; un post de poliție; o închisoare și o grădină unde făceau paradă toate elegantele orașelului, plimbându-și toaletele, la sunetele unei muzici militare și flirtând cu ofițerii din garnizoană și cu băieții de prăvălie, după închiderea magazinelor [...] Orașul lua atunci un aer de sărbătoare. „Hôtel de Paris” gema de proprietari cumpărători și vânzători. O mulțime de oameni veseli, bine dispuși se înghesuiau acolo și toate odăile erau pline de amatori de cai (100).

Ceea ce surprinde cititorul este faptul că în romanele din 1936 se păstrează în mare măsură entuziasmul pentru descoperirea spațiilor europene și extraeuropene, descoperire care se face în general prin contactul cu locurile ce au funcții specializate, însă există și aspecte care evidențiază viața socială a unor grupuri care nu au parte de aceste privilegii.

15. Bettina Matthias, *The Hotel as Setting in Early Twentieth-Century German and Austrian Literature: Checking in to Tell a Story* (Camden House, 2006), 27, traducerea mea.

În romanele erotice, desigur, hotelul este asociat cu întâlnirile amoroase. Există și câteva situații în care personajele își proiectează dorințele, gândindu-se la acest loc. De exemplu, în romanul lui Apostol Fulga, *Altceva* (1936), se poate observa că hotelul este tratat ca un loc de trecere în care indivizii nu petrec mult timp, acesta fiind o opțiune generoasă dintre mai multe:

Așteptam înfrigurată să mă ducă într-un refugiu numai al nostru, unde să ne îmbrățișăm în voie, potolitor. L-aș fi urmat oriunde: într-un hotel, într-o casă de rendez-vous, într-o cabină de baie, chiar afară din București, undeva într-o pădure din apropiere, sau chiar în plin câmp, ca o țărancă oarecare, ca animalele—numai să mă pot satisface imediat, isbăvitor. Nu mai simțeam niciun fel de jenă. Nu mai puteam rezista. (185).

Fiind un roman al întâlnirilor pasionale care se desfășoară în spațiul hotelului, perspectiva urmărește și aspecte specifice, unele pasaje aducând în fața cititorului și elemente tehnice care ilustrează gradul de modernizare al societății: „în hotel e sgomot, iar căldura caloriferului, înnăbușitoare...” (382).

Ideea adulterului apare în mai multe romane. De exemplu, în opera lui Valeriu Cocoș, *Hoinar* (1936), locul este asociat cu un act împotriva moralității: „Într-o cameră de hotel pecetluiră păcatul” (77). În *Femeia de e stăpână. Adulter sau nu?* (1936) de Alexandru Nora, din modul în care naratorul prezintă opțiunile personajului, putem deduce un anumit profil: „își poate dar înscrie în program un popas la o casă de «rendez-vous» sau la oricare hotel unde o așteaptă cu înfrigurare unul dintre amanți” (101). Un caz mai complex este prezentat în *1916* (1936) de F. Aderca, unde soția unui personaj fuge la alt bărbat, apoi pleacă în străinătate. Ulterior, ni se vorbește despre declin: „Cu ultimii bani rămași după moartea doctorului, ei își găsiră sfârșitul într-un mizer hotel de pe Coasta de Azur, unde se otrăviră cu mangal” (24).

O idee care reflectă dezvoltarea relațiilor capitaliste, precum și implicarea individului în domenii care îi oferă stabilitate financiară prin explorarea posibilităților date de non-locurile aflate în dezvoltare se găsește și în romanul lui Felix Aderca. La un moment dat, naratorul precizează faptul că unul dintre personaje se îmbogățește prin activități care se înscriu în domeniul serviciilor: „Papazoglu de la prefectura poliției a fost mutat la Cluj, unde am auzit că a făcut o mulțime de bani cu un hotel, cu un cinematograf” (204). În același roman, hotelul mai apare în contextul în care alt personaj dorește să petreacă noaptea într-un loc cu servicii de calitate, iar în deplasarea acestuia sunt surprinse diferite atitudini: „Costache făcu semn unui taxi, care rătăcea vag

pe un mal al Dâmboviții și umplând poșetele fetelor cu un kilogram de caise din alaiul de coșuri de pe chei, spuse șoferului să-i ducă la un hotel bun, din centru. La Royal, în strada cu reclame luminoase ale ziarelor nu găsi liberă decât o cameră la ultimul etaj...” (301). Un alt loc care are funcții specializate este restaurantul, menționat tot în cadrul explorării atmosferei produse de non-locuri: „În câteva minute un automobil îl duse la Modern. Lăutarii cântau în grădină; mese cu puțini clienți” (308).

Naratorul urmărește evoluția personajului și locurile în care acesta ajunge să locuiască. Sunt menționate condițiile, precum și avantajele. Este comparat traiul într-o „bodegă” cu cel dintr-o cameră de hotel:

Se mutase în strada Plevnei, nu departe de „club” și de tipografie, unde găsisese două camere goale la etaj, deasupra unei bodegi. Cu prețul pe o zi al camerei de la hotel Royal îi ajungea acum și de chirie și de masă pentru el, Lenta și Vivi, care-1 întovărășiseră. Cum nu luau niciun dejun la ore regulate, bodega era o adevărată binefacere, cu răciturile, vinurile și fripturile la grătar „la orice oră din zi și din noapte” (322).

Nu în fiecare roman hotelul are o imagine luxoasă. Există câteva excepții, iar una dintre ele este prezentarea unui hotel de la periferia Lisabonei. În romanul lui G. M. Amza, *Misterul casei din strada Mavrogheny* (1936), personajele se află în capitala Portugaliei. Sunt surprinse aspecte legate de sărbătorirea unui eveniment autohton din istoria populației: „Tot orașul era un decor. O mare serbare națională sau aniversarea unui mare eveniment istoric strânsese aci sute de mii de provinciali,—delegațiuni cu drapele (și fanfare, țărani și târgoveți din toate unghiurile țării)” (65). Totodată, dincolo de elementele care ilustrează sărăcia din mediile marginale, personajele descoperă că Hotelul Simplon este locul unde se țineau ședințe de spiritism. Elementele observate nu alcătuiesc un tablou clar:

Și după alergături disperate, găsirăm, într’adevăr, un hotel destul de cufat, într’una din periferiile Lisabonei, dar, ca ghinionul să fie complet, hotelierul ne aduse la cunoștință că are liber numai un salon—un salon cu două paturi rămas neînchiriat din cauza prețului prea ridicat. Cum un asemenea hotel mărginaș nu îmbiase tocmai fruntea delegațiilor și, acel salon nefiind pentru punga celor mai săraci, rămăsese neînchiriat (65).

Lipsa resurselor apare în romanul *Femeia de la miezul nopții* (1936) de Galia Faressova și T. C. Stan (1936). Mediul descris aparține de data aceasta Bucureștiului. Se fac unele analogii despre familii cu

origini rusești care nu reușiseră să își construiască o situație favorabilă: „Alți ruși au eșuat la Berlin și la Shanghai la Kharbin sau la Riga, Familia Ptașnicoff a eșuat la București. Locuiau într-un hotel infam de pe calea Griviței, într-o înspăimântătoare promiscuitate. Toți trei într-o cameră. Când ieșeau pe stradă, păreau trei fantome” (203).

În centrul romanului se află viața de noapte, materialul epic fiind o amplă frescă socială. În cadrul întâmplărilor relatate, se disting diferite locuri cu funcții specializate care au legătură cu activitățile pe care femeia începe să le întreprindă. Descrierea localurilor expune specificul unei lumi marcate de violență:

Localurile erau îmbâcsite de fum. Bețivii solitari urlau ca ieșiți din minți. Uneori se încingeau bătaii epice. Atunci vâjâiau prin aer sifoanele, oglinzile sburau în țândări, becurile se stingeau, și pe întuneric nu se auzea decât gâfâitul și înjurăturile înfundate ale luptătorilor. Și în mijlocul acestei lumi de apocalips, o biată fată de optsprezece ani trebuia să-și câștige o bucată amărâtă de pâine!...

Așa, zi cu zi, am cunoscut culisele tragice ale vieții de noapte (227).

Categoria romanelor în care hotelul este un loc lipsit de elemente moderne este ilustrată și de câteva opinii din *Jurnalul unui om inutil* (1936) de Sergiu Vladimir, unde de data aceasta, spațiul de cazare se află în mediul rural: „Satul unde era Tonia se mândria cu un «Hotel». Era o clădire cu două etaje, în stil țărănesc, așezat în inima pădurii. Nu avea nici apă, nici electricitate, nici portar” (148).

Alte evenimente tragice sunt de asemenea asociate cu spațiul hotelului. În romanul lui I. Peltz, *De-a bușilea* (1936), ni se vorbește despre o tânără care alege să se sinucidă dintr-o dezamăgire în dragoste: „Uite, chiar eri a citit că s-a otrăvit o fată sosită din provincie la marele hotel de lângă gară. A înșelat-o un bucureștean...” (30). Hotelul mai este menționat în timpul deplasării unui personaj care ajunge în străinătate: „Plec, am hotărât — și m’am și urcat în tren. Ajung la Mont-Carl și mă duc la poliție. Vorbeam destul de bine franțuzește. Cum îi spun numele cumnatului îmi și spune:—La hotel Bristol din Bolie! Îl cunoștea,—cine nu-1 cunoștea!” (44).

Străinătatea și fanteziile legate de aceasta apar și în romanul Lisei Hârsu, *Nae Chițibuș—detectiv* (1936). Parisul este, desigur, locul asociat cu sentimentul de siguranță. Eftimescu se gândește la pașii pe care trebuie să îi urmeze, apoi pleacă: „Se va duce deocamdată în Franța unde, ca olandez, nu avea nevoie de viză. Acolo se va odihni nițel, căci nervii lui erau într-adevăr sdruncinați din pricina peripețiilor din ultimul timp. Pe la prânz trecu fără greutate frontiera și se îndreptă

spre Nisa. Abia aci se simți în siguranță și începu să răsuflă ușurat” (86). Folosirea automobilului este un aspect comun multor romane, iar în unele dintre ele, acesta este privit ca un privilegiu. În peisajul parizian, automobilul și hotelul sunt două elemente importante din peisajul vieții moderne: „După câteva minute mașina se opri în fața hotelului «Claridge» din Avenue des Champs-Elysees” (88).

După cum a fost demonstrat deja, Parisul este orașul european cel mai des menționat în romanele românești. Un articol valoros a fost publicat de David Morariu¹⁶, care a analizat 157 de romane din perioada 1844–1900, pentru a expune date despre prezența acestui oraș, precum și emoțiile cu care a fost asociat. În ceea ce privește prezența non-locurilor, un alt exemplu apare în cartea lui Sergiu Vladimir, *Jurnalul unui om inutil* (1936). Locul este indicat în roman când un personaj revine în București și își lasă sora bolnavă „la un hotel lângă gară”. Asocierea hotelului cu momentele amoroase apare și în acest roman, însă personajul feminin are o atitudine respingătoare: „Că a mă duce cu el la un hotel nu însemna nimic. (Desigur, nu însemna nimic—porcul—decât o oră, de dragoste într-o cameră cu «bideu»!)” (185). O chestiune financiară apare într-o discuție cu privire la faptul că șederea la hotel Royal-Palace presupune o cheltuială prea mare. Desigur, automobilul și hotelul sunt prezentate și aici într-o strânsă legătură. Un aspect relevant este descrierea clădirii. Monologul interior favorizează trecerea de la observarea caracteristicilor sumare ale lumii exterioare la sondarea propriei conștiințe. Textul personajului este scris în vara anului 1934:

Un hotel mic și curat. Nu știu nici măcar cum se numește. E noapte. De departe se aude marea. Nu pentru că ar fi furtună. Furtuna e un mit. Nu există nicăeri. Aceia ce numim furtună e ceva atât de ridicol de mic, o deplasare de aer cu o viteză de purice sărind, încât nu merită să-ți atragă atenția. Nu există furtună nicăeri. Aceia ce numim furtună sufletească e o bazaconie lugubră, o ciocnire de câteva imagini, de câteva mizerii, undeva, în băerile înguste ale cugetului... Se aude marea pentrucă se aude totdeauna. Și se aude pentrucă niciodată marea nu poate fi liniștită. Când e liniștită nu mai e mare ci lac (337).

Multe ocurențe ale cuvântului există în cartea lui Panait Istrati, *În lumea Mediteranei*. Apus de soare (1936) și în romanul lui Stoian Gh. Tudor, *Hotel Maidan* (1936). În cazul celui din urmă, discutăm despre

16. Vezi David Morariu, „The Affective Geography of Paris in the 19th Century Romanian Novel: Between Admiration and Aversion”, *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 6, nr. 2 (2020): 129–47.

câteva evenimente neobișnuite. Cartea se deschide cu imaginea hotelului, care avea „privești la mare” și care se afla aproape de oraș. Elementele pe care naratorul le expune au rolul de a crea un contrast între cele două imagini ale hotelului, cea diurnă și cea nocturnă:

Hotel Maidan avea privești la mare...; la câțiva zeci de metri sub nivelul orașului, și cam la jumătatea distanței dintre coasta ce formează această adâncime și plajă, s-afla râpa în care se ascundea parcă de teama cuiva. În juru-i, pe o pajiște mai mult lungă decât lată, creșteau înalt diferite buruieni rele, ce unduiau ca niște valuri fixe, stranii, schimbându-și nuanțele după tăria vântului. Din două puncte opuse plecau șerpuiind două poteci de mărăcini striviți, călcați în picioare, întâlnindu-se una cu alta—acolo, unde îți era dat să vezi o grotă adâncă, în formă de pâlnie, cu talași mulți într-însa. Pe aproape o clădire dărăpănată, cu peretele dorsal stropit de spuma mării și acoperit c-o velință de mușchiu verde ce aducea a iederă. Mult înapoi, un șir de dughene de băi, cu acoperișurile smulse de furtuni [...] Noaptea însă, hotel Maidan își schimba fața, arătând cu totul altfel (9).

*

Concluziile care pot fi aduse în discuție în acest moment ar fi următoarele: prima, că spațiul hotelului nu este doar un element pasiv în decorul structurii narative, întrucât, în general, cel puțin o parte din construcția epică gravitează în jurul efectelor și al posibilităților pe care această structură le-a adus în societate într-o perioadă în care romanul reflectă și eforturile de modernizare urbană; a doua, că hotelul este pentru scriitorii români din perioada interbelică atât un element modern din peisajul național, cât și un reper valoros din străinătate, acesta fiind valorificat în moduri tot mai diverse.

Referințe bibliografice

- Augé, Marc. *Non-places: introduction to an anthropology of supermodernity*. Traducere de John Howe. Verso, 1995.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, and Dragoș Varga. Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. Online: <https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932/>.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Mihnea Bâlici, Maria Chiorean, Alex Ciorogar, Jessica Brenda Codină, Bianca Crăciun, Teona Farmatu, Andreea Mîrț, David Morariu, Ovio Olaru, Cătălina Rădescu, Alexandrina Savin, Cătălina Stanislav, Ana-Maria Stoica, Nicoleta Strugari, Andrei Terian, Snejana Ung, Radu Vancu, Dragoș Varga, Alex Văsieș. Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1933-1947. Sibiu:

- Complexul Național Muzeal ASTRA, 2021. Online <https://revistatransilvania.ro/mdrr1933-1947/>.
- Bitner, Mary Jo. „Servicescapes: The Impact of Physical Surroundings on Customers and Employees”. *Journal of Marketing* 56, nr. 2 (1992): 57–71.
- Despotopoulou, Anna, Athanasios Dimakis și Chryssa Marinou. „Hotels in Literature”. În *The Palgrave Encyclopedia of Urban Literary Studies*, coordonat de Jeremy Tambling. Palgrave Macmillan, 2018.
- Matthias, Bettina. *The Hotel as Setting in Early Twentieth-Century German and Austrian Literature. Checking in to Tell a Story*. Camden House, 2006.
- Morariu, David. „The Affective Geography of Paris in the 19th Century Romanian Novel: Between Admiration and Aversion”. *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 6, nr. 2 (2020): 129–47.
- Moretti, Franco. “The Slaughterhouse of Literature”. *Modern Language Quarterly* 61, nr. (2000): 207–27.
- Ringgaard, Dan. „The newest place is a BMW X3 in Lagos: Contemporary notes on Marc Augé’s non-lieux”. În *Non-Place: Representing Placelessness in Literature, Media and Culture*, coordonat de Mirjam Gebauer, Helle Thorsøe Nielsen, Jan T. Schlosser și Bent Sørensen. Aalborg Universitetsforlag, 2015.
- Short, Emma. *Mobility and the Hotel in Modern Literature: Passing Through*. Palgrave Macmillan, 2019.
- Terian, Andrei. „Big Numbers: A Quantitative Analysis of the Development of the Novel in Romania”. *Transylvanian Review* 28, nr. 1 (2019): 55–74.